

Szent István Egyetem
Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar
Társadalomtudományi és Tanárképző Intézet

Módszertani segédlet szak- és diplomadolgozatok megírásához

Gödöllő
2017. január

Tartalom

- I. Témaválasztás**
- II. A dolgozat tartalmi részei**
- III. Az alkalmazott vizsgálati módszerek leírása**
- IV. A szak- és diplomadolgozat elbírálása**
- V. A záróvizsga lefolytatása**

I. Témaválasztás

A Társadalomtudományi és Tanárképző Intézet által kiírt témajavaslatok a <http://tti.gtk.szie.hu/hallgatoknak/szak-es-diplomadolgozat-temak-tti> hivatkozáson keresztül érhetőek el.

A Társadalomtudományi és Tanárképző Intézet bármely képzésén írt szak- és diplomadolgozatnak primer (a hallgató által megvalósított) kutatást kell tartalmaznia.

Kérjük az elemzés tárgyául szolgáló anyagok (pl. kitöltött kérdőívek, interjújegyzetek, hang- és képfelvételek) hozzáféréseinek biztosítását.

Néhány „jó tanács” a Szak/Diplomadolgozat témájának kiválasztásához:

- Gondoljuk végig, melyek azok a témakörök, amelyek megérintettek és érdekelték minket tanulmányaink vagy munkánk során! Miért kedves számunkra ez a témakör? Milyen célkitűzéseink/lehetőségeink vannak a téma továbbvitelét illetően?
- Vizsgáljuk meg, hogy elegendő szakirodalom áll rendelkezésre a téma feldolgozásához!
- Előzetesen tájékozódjunk, hogy a rendelkezésre álló módszerekkel kutatható-e a téma!
- Amennyiben egy konkrét szervezethez köthető témát választunk, érdeklődjunk, hogy a választott szervezet hajlandó-e törekvéseinket támogatni, ha igen milyen feltételek mellett! Szükséges-e titkosítás. Javaslat a következő: Amennyiben vannak a dolgozatban titkos, bizalmas információk, azokat érdemes "más, fiktív" cégnéven közölni, illetve konkrét számadatok helyett, inkább arányokat bemutatni, pl. pénzügyi terület esetében, stb.

A konzulens legjobb tudása szerint segíti, ötleteivel, tapasztalataival hallgatóját a Diplomamunka/Szakdolgozat sikeres elkészültében. Azonban, NEM tehető felelőssé, amennyiben a hallgató nem tartja be az instrukciókat, javaslatokat, illetve a határidőket!

II. A dolgozat tartalmi részei

Tartalomjegyzék

A diplomadolgozat elején, a belső címlap után következik,

- maximum 1 oldal legyen,
- a tartalomjegyzékben felsorolt fejezet/alfejezet címek szó szerint egyezzenek a szövegben lévővel,
- legyenek ellátva decimális sorszámozással (max. három szintig),
- a címek mellett tartalmazza a vonatkozó oldalszámokat (javasolt a Stílusok/Címsor és a Tartalomjegyzék készítő használata).

Bevezetés

„Mottó.....”

(Szerző:.....)

A bevezetés terjedelme: 1,5-3 oldal. A dolgozat témakörének, a dolgozat címénél részletesebb meghatározása, a kifejtés menetének, valamint logikájának ismertetése. Nem kötelező, azonban odaillő, rövid, frappáns mottóval lehet indítani a bevezetést (jobb felső sarok, pl. dőlt betűvel szedve, szerző megjelöléssel), azonban ez a rövid idézet ne legyen közhelyszerű!

A hallgató a bevezetésben mutatja be a választott témája:

- aktualitását,
- jelentőségét, valamint
- a témaválasztás indoklását. Miért pont ezt a témakört választotta, miért „kedves” számára ez a terület (ezen a szakterületen dolgozik?, hasonló problémakörökkel találkozik napi munkája során, már folytatott ez irányú kutatásokat, vizsgálódásokat?)

A vizsgálatok és elemzések céljait itt tűzzük ki: mire is vagyunk kíváncsiak? A kutatási kérdésköröket határoljuk be. Azaz, mit szeretnénk vizsgálni.

A bevezetés NE tartalmazzon tartalomjegyzéket, hivatkozásokat, irodalomjegyzéket, zavaros magyarázatokat, felesleges oda nem illő szószaporítást! A bevezetés legyen lendületes, stílusos, keltse fel a figyelmet, tükrözze a jelölt elhivatottságát, „valódi” érdeklődését a téma iránt. Amennyiben a bevezető unalmas, „nah írjunk valamit” elven alapul, ráadásul közhelyeket is tartalmaz, és/vagy nem derül ki, hogy mire is fókuszál a hallgató, abban az esetben jogosan feltételezheti az olvasó/ a bíráló, hogy a dolgozat további része is hagy majd kívánnivalót maga után...

Ezért nagyon fontos a Bevezető megírására különös gondot fordítani!

A vizsgálat elméleti háttere, a szakirodalom feldolgozása

A szakdolgozat arányai: 50% szakirodalmi háttér, 50% egyéni vizsgálat. A dolgozat témájához szorosan kapcsolódó, releváns szakirodalmak, kutatási eredmények rövid elemző bemutatása, összefoglalása, egymással való összevetése, kritikája. Fontos: főiskolai/egyetemi jegyzetektől kizárólag definíciók szerepelhetnek.

A szakdolgozat ezen részét az adott képzési szinttől (BA, MA) elvárható készségek és felkészültség birtokában, a képzési szintnek megfelelő színvonalon kell elkészíteni. Lásd: <http://tti.gtk.szie.hu/hallgatoknak/szak-es-diplomadolgozati-eloirasok>

A korrekt hivatkozás azt jelenti, hogy a hallgató/szkdolgozó pontosan megjelöli, hogy mely gondolat és szöveg honnan – mely szerző mely művéből – származik.

A vizsgálat bemutatása

A szakirodalom feldolgozás azzal záruljon, hogy a kutatás milyen elméleti keretbe illeszkedik. Vagyis, pontosan meg kell fogalmazni, hogy milyen fogalmakat, definíciókat fog a kutatás használni. (Konceptualizáció)

1. A vizsgálat hipotéziseinek bemutatása

A szkdolgozat/diplomadolgozat minimum 2 maximum 4 hipotézist tartalmazzon. A hipotézis: állítás formájában megfogalmazott feltevés a változókról és a közöttük feltételezett összefüggésről, amit a szkdolgozó vizsgál: „Feltételezem, hogy...” A hipotézis a korábbi mások által bebizonyított tényekből (szakirodalom) induljon ki. A hipotézis egy új, tesztelendő, megvizsgálható feltevést fogalmaz meg. Az összefüggés nem lehet triviális! Pl. nem lehet hipotézis az, amit már tudunk a szakirodalomból. A hipotézisnek vizsgálhatónak és ellenőrizhetőnek kell lenni a szkdolgozó által használt módszerekkel!

2. A vizsgálati minta bemutatása

A vizsgálati minta pontosan körülhatárolt és jól leírt legyen. A minta jellemzőit röviden, de a változók szempontjából pontosan le kell írni! (Pl.: hány db/fő, emberek esetében: nem, kor, iskolai végzettség, dokumentum esetében: terjedelem, minőségi jellemzők, struktúra jellemzők, szervezet esetében: nagyság, szektor, tulajdonosi szerkezet, tevékenység jellemzők, stb...). A válaszadók demográfiai összetételének (hány nő/férfi, végzettség, vagy a kutatási célok szempontjából egyéb fontos tényező alapján) bemutatása. Hány embert kérdezett meg, ebből mennyi a ténylegesen feldolgozott (feldolgozható) kérdőívek száma.

3. A vizsgálati módszerek bemutatása

A módszer alkalmas legyen a hipotézisekben megfogalmazott változókról a feltételezett összefüggések bizonyítására. Amennyiben olyan módszert használ a hallgató, amelyet a szakon nem tanult, a konzulens iránymutatásait is be kell mutatni a módszerrel kapcsolatban. (Pl. pszichológiai tesztek használatának jogi szabályozását, produkciós felületét, értelmezésének lehetőségeit, stb...)

A módszerek bemutatása mellett a használatuk indoklását is röviden be kell mutatni. (A teljes módszert, pl. a kérdőív struktúráját, szerkezetét, a dokumentumelemzés szempontjait vagy az interjú vezérfonalát a mellékletben kell szerepeltetni oly módon, hogy az bármely szakember számára világos és érthető legyen).

4. A vizsgálat körülményeinek, helyszínének bemutatása

A vizsgálat körülményeinek bemutatása a vizsgálat, az adatgyűjtés módjának, idejének, helyszínének bemutatását tartalmazza. A vizsgálat körülményeivel kapcsolatban fel kell hívni a figyelmet a körülményekből fakadó torzítás lehetőségeire. (pl.: FB megosztás, csoportos kérdőív felvétel, egyéni interjú kávézóban, stb...)

Az eredmények bemutatása

A szkdolgozat/diplomadolgozat érdemi része, amelynek az értékelésben nagy jelentősége van. Célja a saját munka eredményeinek logikus, jól követhető és megfelelően szemléltetett egyértelmű leírása, táblázatok, grafikonok, diagramok segítségével.

Az elemzés a kutatási kérdések/hipotézisek mentén történjen, az eredmények ismertetése során a dolgozat elméleti háttérében (szakirodalmi feldolgozás) bemutatott fogalmakat és modelleket a kifejtés során konzekvensen, következetesen kell használni. A vizsgált téma leírásában a munka legyen objektív, értékelését tekintve kritikus, azonban jelenítse meg a hallgatónak a témában elfoglalt személyes állásfoglalását is.

Terjedelemben a teljes dolgozat minimum 50 százalékát el kell érnie.

Az eredmények bemutatását javasoljuk vizsgálati módszerenként ismertetni, módszerenként külön alcímként feltüntetve, vagy különálló alfejezetekbe foglalva azokat.

A vizsgálati eredmények nagyobb része általában mérhető, **kvantitatív adat**, ilyenek a kérdőívre adott válaszok, vagy a tartomelemzés számszerűsített eredményei. Ezeket összegezni, táblázatba rendezni, ábrázolni lehet és elemzésük matematikai, statisztikai módszerek segítségével végezhető el. A vizsgálati cél / a hipotézisek igazolására érdemes olyan adatokat, eredményeket bemutatni, és olyan formában, amely tömören, átfogóan fejezi ki a vizsgálat tárgyát. Törekedjünk a minél egyszerűbb, közérthetőbb megjelenítésre, a fontos összefüggések összehasonlító bemutatására. A **kvalitatív információ** forrása lehet beszélgetés, interjú, de akár egy TV, vagy rádióműsor is, illetve újság, vagy más nyomtatott dokumentum. Ezek feldolgozását is elemző szemlélettel kell elvégezni, az adatok puszta ismertetése nem elegendő.

Mindkét típusú adatnál fontos, hogy az eredmények pontosan, valósághűen kerüljenek bemutatásra, mert csak így lesz hiteles és elfogadható a dolgozat empirikus kutatása. Az eredmények ismertetésekor lényeges, hogy a puszta adatismertetésen túl az adatok elemzésére és értékelésére is sor kerüljön. Az eredmények értelmezésekor fontos, hogy ne vonjunk le az adatokból nem egyértelműen következő, túlzott megállapításokat (pl.: 15 fős minta esetén ne vonjunk le általános következtetést a férfiakról), legyünk tisztában a vizsgálat és a dolgozat korlátaival, és az eredmények, következtetések érvényességi körével.

Az adatokat a maguk teljességében kell közölni, tehát nem szabad a kutató személyes elfogultsága alapján válogatni (pl.: a hipotézist nem igazoló adatokat kihagyni), az adatok korrekt bemutatása a hallgató etikai felelőssége.

Ábrák, táblázatok:

A kutatás eredményeinek áttekintését, értelmezését nagyban segíthetik a különféle ábrák, képek, diagramok, táblázatok. Azt, hogy az adott ábra szöveg közben, vagy mellékletben kerül feltüntetésre a téma és az ábra tartalma határozza meg. Azonban a mellékletbe került ábrára és táblázatra is szükséges a szövegben utalni, hivatkozni.

A dolgozatban szereplő táblázatokat és külön az ábrákat (rajzok, fényképek, grafikonok, diagramok) folytatólagos sorszámmal kell ellátni, amelyet a táblázatnál felül, az ábránál alul középre rendezve kell feltüntetni. A szöveges részben – annak sorszámaival – hivatkozni kell az egyes táblázatokra, illetve ábrákra. Minden táblázatnak, ábrának legyen rövid érthető címe, amely kifejezi a látottakat, legyen feltüntetve a forrás, legyen rajtuk jelölve az adatok típusa (pl.: db, fő, %) és amennyiben releváns, az elemszám is. (pl.: N=15) Saját készítésű ábrák, grafikonok, táblázatok esetében a forrásnál a „Saját forrás” jelölés kerüljön feltüntetésre a jelzett kép, táblázat bal sarka alatt.

A különféle ábra-típusok más-más funkciót látnak el, ezekre legyünk tekintettel, amikor diagramot választunk.

- Kördiagram - adatok megoszlása, arányok feltüntetése
- Oszlopdiaagram – nagyságmegoszlások, gyakoriságok összehasonlítása, változók közötti összefüggések bemutatása, időbeli változás jelölése
- Vonaldiagram - két változó közötti kapcsolat, tendencia ábrázolása

A különféle számítógépes programok ma már számtalan lehetőséget biztosítanak az adatok ábrázolására. Azonban a dolgozat kivitelezésének minőségét legjobban az szolgálja, ha az ábrák egységesek. (pl.: ha oszlopdiagramot használunk, akkor később, a hasonló adatok ábrázolására ne használjunk térbeli oszlop ábrázolást, hengert, vagy piramist). Figyelni kell arra, hogy az ábrák, táblázatok aránya ne legyen túlzó, sem méretében, sem pedig számában. Ezért javasolt egy-egy ábrán, táblázaton nem csupán egy, hanem 2 vagy több változó összefüggéseit bemutatni.

Speciális elvárások az egyes módszerekhez kapcsolódóan

1. Az interjúk eredményei

Az interjúk eredményeinek ismertetésekor kérdésenként, összegezve kerüljön az összes interjú feldolgozásra, amelyekből az interjúalanyok válaszai alapján a főbb tendenciákra, összefüggésekre lehet következtetni. (Amennyiben a dolgozat tartalmazza az interjúk teljes, gépelt dokumentációját, annak elhelyezésére a Mellékletben van lehetőség indokolt esetben) Fontos, hogy az interjúalanyok válaszai beazonosíthatóak legyenek, akkor is, ha a válaszadás anonim módon történt. (pl.: erre a kérdésre „A” interjú alanyom nemmel válaszolt, míg „B” és „C” interjú alanyom igennel)

A kérdések közötti összefüggések bemutatására kérdéscsoportok kialakítását javasoljuk. (pl.: A munkanélküliség okára irányuló kérdésre mindenki azt válaszolta, hogy...). A módszer sajátossága, hogy az interjúalanyok gondolatai, kifejezései írásban, vagy hanganyagban rögzítésre kerültek, így azok példaként való beemelése színesebbé és hitelesebbé teszik a dolgozatot. Az interjúalanyok gondolatait, meglátásait szó szerint, idézőjelben, dőlt betűvel kérjük feltüntetni, a forrás megjelölésével. (pl.: „Azt hiszem, a tanuláshoz nincs is fontosabb és inspirálóbb dolog a világon”- mondta „H” interjú alanyom.)

2. A kérdőívek eredményei

A kérdőívben szereplő összes kérdés áttekintése és összegző elemzése szükséges, kérdésről kérdésre haladva, vagy kérdéscsoportonként feldolgozva. a kutatási kérdések/hipotézisek mentén.

Amennyiben releváns a téma szempontjából, az egyes kérdések más kérdésekkel való összefüggéseinek bemutatása is kívánatos. (pl.: az adott kérdésre adott válaszok megoszlása a válaszadók neme vagy életkora alapján). Az adatok pusztán ismertetésén túl szükséges azok szöveges elemzése, értelmezése is. (pl.: A munkanélküliség okára irányuló kérdésre, a válaszadók fele azt válaszolta, hogy..., a másik fele pedig).

A kérdőívek eredményeinek ismertetésekor az ábráknál, táblázatoknál az elemszámot fel kell tüntetni. (pl.: N=236 fő)

3. A dokumentumelemzés eredményei

Az előzetes szempontrendszert figyelembe véve, témánként strukturálva kérjük bemutatni az eredményeket, a kulcsszavakat vastaggal kiemelve.

Következtetések és javaslatok

A szakirodalom feldolgozásából és a saját vizsgálat/kutatás eredményeiből levonható konkrét következtetések, és az azokon alapuló konkrét javaslatok leírása és indoklását tartalmazza ez a fejezet.

- fontos szempont, hogy kötődjön a szakhoz
- a saját eredmények összevetése az irodalmi adatokkal
- a kitűzött célok elérésének bizonyítása

- a hipotézisek mentén a következtetések összegzése, majd az érintettek felé konkrét, kézzel fogható, megvalósítható javaslatok megfogalmazása
- a javaslat nem lehet feltételes módú: pl. jó lenne, ha ... - ez nem javaslat
- a javaslat nem lehet általános, közhely, evidencia pl.: javítani kellene a kommunikációt ...nemcsak feltételes módú, de túl általános is: a csoportvezetőnek javítania kell a kommunikációján: írásban ..., szóban ... stb., vagyis a konkrétumok leírása

Összefoglalás

Erre a részre fektessünk nagy hangsúlyt, hiszen ez a fejezet jelzi, mennyire értjük a kutatásunk és eredményeink lényegét, mennyire vagyunk képesek kutatásunk főbb gondolatainak logikus, érthető és használható összefoglalására, értelmezésére.

A szakdolgozatot az *Összefoglalás*-ban összegezzük az alábbi sorrendben:

- a téma, a szakdolgozat célja(i), hipotézisek, a módszerek összefoglalása,
- a vizsgálat eredményeinek összefoglalása és értelmezése a hipotézis szempontjából:
 - a hipotézisek igazolása vagy elvetése a kutatási eredmények alapján, vagy
 - a kitűzött célok elérésének bizonyítása, kifejtéssel, magyarázattal,
- saját eredmények összevetése az irodalmi adatokkal,
- saját javaslatok, konkrét következtetések leírása és indoklása a szakirodalom feldolgozásából és a saját munka eredményeiből
- a későbbi vizsgálatokra való javaslat, a téma továbbvitelének lehetőségei (kitekintés).

Fontos: terjedelme 1-6 oldal.

Az *Összefoglalás* megírásánál használt gyakori kifejezések:

- Jelen kutatás megerősítette/ megerősítette/ megcáfolta azt a feltevést/ hipotézist, miszerint ... (hipotézis bizonyítása vagy cáfolata)
- Összegzésként/ Összességében/ Összefoglalva megállapítható/ elmondható... (összefoglalás)
- Összegzésképpen azt lehet kiemelni, hogy ... (összefoglalás)
- ...az eredmények alapján, hogy ... (összefoglalás)
- ...a vizsgálat alapján a következő megállapítás tehető/ következtetés vonható le ... (következtetés)
- ...az eredmények alapján arra lehet következtetni, hogy... (következtetés)
- A szakdolgozatban bemutatott eredmények azt mutatják, hogy ... (következtetés)
- A szakdolgozat alapjául szolgáló kutatási eredmények azt mutatják, hogy (következtetés)
- ... (kik) számára több szempontból is hasznos lehet ... (felhasználhatóság)
- Jelen tanulmány eredménye hozzájárulhat a ... (felhasználhatóság)
- Tanulságos/ hasznos lehetne/ lenne, ha a vizsgálatot kiterjesztenénk ... (kitekintés)
- További vizsgálatokat igényel az a tény, hogy ... (kitekintés)
-egyrésztől, ...másrésztől, ... továbbá, ...ráadásul....

Irodalomjegyzék

Az irodalomjegyzék azon könyvek, tanulmányok, cikkek és egyéb szakirodalmi források felsorolása, amelyekre a dolgozatban a hallgató hivatkozik. Az irodalomjegyzéket a szerzők nevének kezdőbetűi alapján alfabetikus sorrendben kell összeállítani (a dr. cím elhagyásával):

Az irodalomjegyzékbe csak olyan munka vehető fel, melyre a szövegben hivatkozás történik, és azok mindegyikének szerepelnie kell itt. Az egyetemi, főiskolai jegyzet nem minősül könyvnek

Külön részbe kell csoportosítani a szakirodalmakat (könyv, tanulmány, folyóirat, cikk), az egyéb irodalmakat (jogszabályok, belső kiadványok, internetes honlapok, adatbázisok) Formailag, tipográfiaiilag egységes legyen.

Melléklet

Itt helyezhető el a kutatás során felhasznált kérdőív, interjú, illetve egyéb táblázatok.

III. Az alkalmazott vizsgálati módszerek leírása

1. Interjúk feldolgozása

Az interjú talán a leggyakrabban alkalmazott kvalitatív adatgyűjtési technika, egy olyan **interakció** a kérdező és a válaszokat adó interjúalany között, amelynek során hozzájutunk az interjúalany birtokában lévő speciális információkhoz. Míg a kérdőív szigorúan strukturált, standardizált kérdések sorozata, addig az interjú nagyfokú **rugalmasságot** tesz lehetővé.

Előzetesen tűzzük ki az interjú célját, azt hogy mit szeretnénk megtudni, és azokat a konkrét kérdéseket, amik ezt a célt segítenek elérni. Az interjú módszer lehetővé teszi, hogy a beszélgetés folyamatához rugalmasan alkalmazkodva, de a céljainkat szem előtt tartva, kövessük az interjúalany tempóját, illetve a korábbi kérdésekre adott válaszok szerint alakíthassuk a további kérdezést. Az interjú legfőbb előnye a kérdőíves megkérdezéssel szemben az interjúalannal való személyes kapcsolat. Interjú során bonyolultabb, összetettebb kérdéseket is fel tudunk tenni, módot adva a vizsgált jelenség összefüggéseinek komplexebb, mélyebb feltárására és így alaposabb megértésére.

Az eredményes kutatás záloga, hogy az interjúink a vizsgálati célokhoz jól illeszkedjenek, a kutatási kérdések megválaszolására és/vagy a hipotézisek igazolására alkalmasak legyenek. A kérdések megfogalmazásán áll vagy bukik az, hogy megfelelő információkat kapunk-e, ezért nagyon fontos, hogy hogyan tesszük fel a kérdéseinket. Pontos és szabatos fogalmazással elkerülhetjük a félreértelmezhető illetve félreérthető kérdéseket. Semmiképpen se befolyásoljuk semmilyen irányba a megkérdezettet, maradjunk mindvégig semlegesek. Ha az interjúalany válaszai nem egyértelműek, tegyünk föl pontosító kérdéseket (pl.: Mit ért ez alatt konkrétan? Kifejtené ezt részletesen? stb.) Ezek hozzásegítenek ahhoz, hogy egyértelmű és megfelelő mélységű válaszokat kapjunk.

Ügyeljünk arra, hogy csak olyan kutatási kérdéseket/hipotéziseket fogalmazzunk meg, amelyek megválaszolására/igazolására lehetőségünk van adatokat gyűjteni. Itt szeretnénk felhívni a figyelmet arra, hogy ez nem csak az interjúk szempontjából fontos, hanem más adatgyűjtési eljárás pl.: kérdőívezés esetében is. Az interjúalanyoktól kapott összesített információk és elemzés alapján el kell tudnunk dönteni, hogy az előzetesen felállított hipotéziseink megállják-e a helyüket (igazak-e) vagy sem. Tehát nem mindegy, hogy mit és hogyan kérdezzünk! Át kell gondolnunk előzetesen azt is, hogy hogyan fogjuk összegezni a válaszokat, milyen módszereket használunk a válaszok elemzésére, és azokból milyen következtetések adódhatnak.

Nagyon fontos, hogy mindent gondosan **jegyzeteljünk**, vagy ha lehetséges **hangfelvételt készítsünk**. Amennyiben az utóbbi mellett döntünk (a technikai és jogi feltételek adottak) célszerű a hanganyagokat digitálisan „címkézni” (pl.: a hanganyagokat egyértelmű fájlneven elmenteni) a későbbi beazonosítás végett. Ez különösen szükséges, ha több interjút készítünk, mert különben nem fogjuk tudni, hogy adott hanganyag melyik interjúalanyhoz tartozik. Szintén jó megoldás lehet, ha az interjú készítője a beszélgetés előtt a későbbi azonosításhoz és feldolgozáshoz szükséges információkat a hangrögzítő eszközre mondja. Ha az interjú alatt csak vázlatos jegyzetet tudunk készíteni (ez gyakori, hiszen a figyelmünk folyamatosan az interjúalanyon kell, hogy legyen) lehetséges megoldás az, hogy az interjú befejeztével a lehető leghamarabb kiegészítjük a vázlatos jegyzeteinket. Ekkor még jó határfokkal tudjuk felidézni az elhangzott részleteket, amik ellenkező esetben nagyon gyorsan a feledés homályába merülnek.

Az önállóan összeállított interjú vázlat 8-12 kérdést tartalmazzon.

A dolgozatban térjünk ki az alábbiakra:

- Az interjú módszer rövid bemutatása, választásának indoklása: Röviden ismertetni kell az interjú módszert és meg kell indokolni, hogy miért megfelelő ez módszer a téma vizsgálatára, információk, adatok gyűjtésére. Milyen indokok alapján vetette el a többi módszert.
- Az interjú felépítése: Milyen interjú fajtát illetve milyen kérdéstípusokat használt, milyen megfontolásból. A kérdések milyen témákat ölelnek föl, hogyan, mi köré csoportosíthatók, hogyan építette föl az interjút.
- A kérdezés folyamata – az adatvédelem biztosítása: Mi az alapsokaság (az a csoport, akire a következtetéseket akar levonni), hogyan, mi alapján és hol választotta ki a megkérdezetteket (mintavétel módja) a vizsgálatához, és döntött az adott interjúalanyok mellett. Az interjú alanyok pontos számának (minta-elemszám) feltüntetése, indoklása. Miért megfelelő ez a minta a téma vizsgálatához. Hogyan, milyen körülmények között történt az adatgyűjtés, megkérdezés. Milyen nehézségekkel kellett megbirkóznia ennek során. Hogyan biztosította a megkérdezettek védelmét, anonimitását.
- Az adatok feldolgozási menetének és az ehhez használt segédeszközöknek (pl. szoftverek) a bemutatása (pl. Excel).
- Minta bemutatása: A válaszadók demográfiai összetételének (hány nő/férfi, végzettség, vagy a kutatási célok szempontjából egyéb fontos tényező alapján) bemutatása. Hány embert kérdezett meg és ebből mennyi a ténylegesen feldolgozott (feldolgozható) interjúk száma.
- A válaszok feldolgozása: A válaszok feldolgozása objektív, elemző szemlélettel, a hipotézisek mentén történjen. Az eredmények bemutatása logikus, jól követhető és megfelelően szemléltetett legyen, amennyiben az adatok indokolják táblázatok, diagramok segítségével.

Az adatok elemzése a szakirodalom feldolgozása során bemutatott fogalmak és modellek konzekvens használatára épüljön, azaz demonstrálja azt, hogy ezekre támaszkodva képes elemezni a vizsgált témát. A szakirodalmi feldolgozásból és a saját vizsgálatból származó tényekkel és érvekkel alátámasztott, megalapozott megállapításokat tartalmazzon, egyúttal jelenjen meg benne a hallgató - témában elfoglalt - személyes állásfoglalása is.

Az elemzésben fel kell tárni a lehetséges okokat, és értelmezni kell a várható következményeket. Derüljön ki, hogy milyen logikai lépéseken keresztül jutott el a kapott kvalitatív információktól a következtetésekig és a javaslatokig. Demonstrálja azt, hogy megállapításai és következtetései szisztematikusan gyűjtött releváns információk módszeres, elemző feldolgozásából származnak, és nem pusztán a hallgató, alkalmoszerűen rendelkezésére álló információkból leszűrt, személyes véleménye.

Noha elsősorban az interjút a kvalitatív adatgyűjtési technikákhoz soroljuk, lehetőség van az adatok kvantitatív alapú feldolgozására is. (pl.: ha a kutatási célok indokolják érdemes megvizsgálni, hogy bizonyos kulcsszavak, fogalmak vagy kifejezések statisztikailag is igazolhatóan többször kerülnek említésre, mint mások, valamely független változó függvényében).

2. Kérdőívek feldolgozása

A kérdőíves vizsgálat során úgy gyűjtünk adatokat, hogy a mérni kívánt változókra vonatkozóan kérdéseket teszünk fel az embereknek. Ehhez előzetesen összeállítunk egy megfelelő kérdéssorból álló kérdőívet, és azt az alapsokaságból kiválasztott mintában szereplő

minden egyes személlyel felvesszük. A kérdőív biztosítja, hogy minden válaszadót egységes módon kérdezzünk meg és ugyanolyan formában kapjuk a válaszokat.

Az, hogy tényleg arra kapjunk válaszokat, amire szeretnénk, nagymértékben a kérdőívben szereplő kérdések és állítások megfogalmazásán áll vagy bukik, ezért nagyon fontos, hogy hogyan tesszük fel a kérdéseinket. Úgy kell fogalmaznunk, hogy a kérdéseink mindenki számára ugyanazt jelentsék, és a válaszok jelentése is ugyanaz legyen, függetlenül a válaszadó személyétől. Pontos és szabatos fogalmazással elkerülhetjük a félreértelmezhető illetve félreérthető kérdéseket.

A kérdések és a megadott válaszlehetőségek meghatározzák az elvégezhető elemzéseket, végső soron az azokból levonható következtetéseket is. Ügyeljünk arra, hogy csak olyan kutatási kérdéseket/hipotéziseket fogalmazzunk meg, amelyek megválaszolására/igazolására lehetőségünk van adatokat gyűjteni.

A kérdőív kérdéseit úgy kell összeállítani, hogy az a **hipotézisek ellenőrzésére alkalmas legyen**, azaz valóban a hipotézisekben szereplő változókat mérjük, ezekre vonatkozó információkhoz jussunk. Más szóval a kérdőíves adatgyűjtésből származó, összesített információk és elemzés alapján el kell tudnunk dönteni, hogy az előzetesen felállított hipotéziseink megállják-e a helyüket (igazak-e) vagy sem.

Példa:

Ha például a megtakarítási hajlandóságra vonatkozóan a következő hipotézist fogalmaztuk meg:

„Az emberek iskolázottsága összefüggésben van a megtakarítási hajlandóságukkal, a felsőfokú végzettséggel rendelkezőkre inkább jellemzőek a megtakarítások, mint az ennél alacsonyabban iskolázottakra.”

akkor a kérdőívünknek tartalmaznia kell az iskolázottságra, és a megtakarítási hajlandóságra vonatkozó kérdéseket. Ez utóbbit úgy mérhetjük például, hogy az emberektől azt kérdezzük meg, hogy mennyire értenek egyet olyan állításokkal, mint:

Félre teszek a jövőbeli rendszeres kiadásokra.

Van pénzügyi tervem a jövőre nézve.

Most megtakarítok, hogy felkészüljek idős koromra/váratlan eseményekre.

Célszerű több, különböző állítással körbejárni az adott témát (a példánkban a megtakarítási hajlandóságot) és az azokkal való egyetértésre vagy egyet nem értésre rákérdezni, amit például a következő válaszokkal lehet kifejezni (Likert skála):

Egyáltalán nem ért egyet – Inkább nem ért egyet – Inkább egyetért – Teljesen egyetért

A válaszokat összegezni fogjuk iskolázottsági szintek szerint, és azt várjuk, hogy a felsőfokú végzettségűek között többen lesznek, akik *teljesen és inkább egyetértnek* a fenti állításokkal, míg az alacsonyabb iskolázottsági kategóriákban többen fognak *inkább nem ért egyet/egyáltalán nem ért egyet* válaszokat adni.

Javasolt egy olyan táblázat készítése, amelyből látszik, hogy a kérdőív mely kérdései melyik hipotézisre irányulnak. Tartsuk szem előtt, hogy kérdőív segítségével elsősorban az emberek véleményét tudjuk megkérdezni, valamely dologgal, jelenséggel kapcsolatos hozzáállásukat, attitűdjüket ismerhetjük meg, de ez nem feltétlenül azonos magának a jelenségnek a mérésével. Például megkérdezhetjük, hogy az emberek mennyire tartják agresszívnek a mai fiatalokat, vagy érzelmileg intelligensnek a magyar vállalati vezetőket, de ebből nem következik az, hogy valójában mennyire agresszívek a fiatalok, illetve érzelmileg mennyire intelligensek a vezetők.

Az önállóan összeállított kérdőív 15-20 kérdést tartalmazzon. Saját kérdőív összeállításakor célszerű próbakérdezést végezni, az egyes kérdések megválaszolhatóságának, relevanciájának, egyértelműségének tesztelésére. Szakmai körökben elismert, illetve sztenderd kérdőív használata esetén a próbakérdezés elhagyható, ebben az esetben a kérdőív forrását fel kell tüntetni.

A dolgozatban ki kell térni az alábbiakra:

- A kérdőíves módszer rövid bemutatása, választásának indoklása: Röviden ismertetni kell a kérdőíves módszert és meg kell indokolni, hogy miért megfelelő ez módszer a téma vizsgálatára, információk, adatok gyűjtésére. Milyen indokok alapján vetette el a többi módszert.
- A kérdőív felépítése: A kérdőívet, annak felépítését be kell mutatni: milyen kérdéstípusokat illetve skálákat használt, milyen megfontolásból. A kérdések milyen témákat ölelnek föl, hogyan, mi köré csoportosíthatók, hogyan épül fel a kérdőíve. Amennyiben az egyes kérdések alapján képzett indexeket használunk, azok képzésének módját pontosan be kell mutatni.
- A kérdezés folyamata – az adatvédelem biztosítása: Mi az alapsokaság (az a csoport, akire következtetéseket akar levonni), hogyan, mi alapján és hol választotta ki a megkérdezetteket (mintavétel módja) a vizsgálatához. Pontos minta-elemszám feltüntetése, indoklása. Miért megfelelő ez a minta a téma vizsgálatához.
- Hogyan történt az adatgyűjtés, megkérdezés (pl. személyesen és/vagy on-line kérdőívvel, stb.), miért ezt a módot választotta. Milyen nehézségekkel kellett megbirkóznia az adatgyűjtés során.
- Hogyan biztosította a megkérdezettek védelmét, anonimitását.
- Az adatok feldolgozási menetének, a használt matematikai-statisztikai módszereknek, illetve az alkalmazott statisztikai feldolgozó programoknak a bemutatása (pl. Excel, SPSS).
- A válaszok feldolgozása: A válaszok feldolgozása objektív, elemző szemlélettel, a hipotézisek mentén történjen. Az eredmények bemutatása logikus, jól követhető és megfelelően szemléltetett legyen, táblázatok, grafikonok, diagramok segítségével. Az adatok feldolgozása - a kérdőívben szereplő változók mérési szintjének megfelelő - statisztikai módszerekre támaszkodjon. A táblázatokban, diagramokon szereplő információkra a szövegben mindig utalni kell, azokat magyarázattal kell ellátni.
- Az adatok elemzése a szakirodalom feldolgozása során bemutatott fogalmak és modellek konzekvens használatára épüljön, azaz demonstrálja azt, hogy a hallgató ezekre támaszkodva képes elemezni a vizsgált témát. A szakirodalmi feldolgozásból és a saját vizsgálatból származó tényekkel és érvekkel alátámasztott, megalapozott megállapításokat tartalmazzon, egyúttal jelenjen meg benne a hallgató - témában elfoglalt - személyes állásfoglalása is.
- Az elemzésben fel kell tárnai a lehetséges okokat, és értelmezni kell a várható következményeket. Derüljön ki, hogy milyen logikai lépéseken keresztül jutott el a számoktól és kvalitatív információktól a következtetésekig és a javaslatokig. Demonstrálja azt, hogy megállapításai és következtetései szisztematikusan gyűjtött releváns információk módszeres, elemző feldolgozásából származnak, és nem pusztán a hallgató, alkalomszerűen rendelkezésére álló információkból leszűrt, személyes véleménye.

3. Dokumentumelemzés

A dokumentumelemzés során valamilyen rögzített kommunikációt, írásos vagy képi dokumentumokat tanulmányozunk, ezek lehetnek például újság- és folyóirate cikkek, honlapok, törvények, dalszövegek, politikai beszédek, hirdetések, szervezetek illetve cégek működési dokumentumai, jegyzőkönyvek, vagy akár televíziós műsorok és plakátok is. Így vizsgálhatjuk pl. az álláshirdetéseket olyan szempontból, hogy diplomás állások esetében mennyire elvárás az idegennyelv-tudás, vagy, hogy tartalmaznak-e bármilyen diszkriminációra utaló jelet. A tartalomelemzés során tehát, valamilyen írásos vagy képi anyagban szereplő, közléseket vizsgálunk a kutatási céljainknak/hipotéziseinknek megfelelő szempontokból.

A dokumentumelemzésnél kétféle módszer alkalmazható: a kvantitatív dokumentumelemzés, amely számszerűsíti az eredményeket (pl. egy szó előfordulásának gyakorisága, különböző kompetenciák előfordulásának gyakorisága az álláshirdetésekből) és a kvalitatív elemzés, amely a tartalomra irányul (pl. a szavak jelentéstartalma, szövegösszefüggések vizsgálata).

A kérdőíves adatgyűjtésen kívül tehát a tartalomelemzés eredményei is alkalmasak – megfelelő rendszerezés és kódolás után – kvantitatív elemzésre, de a kérdőívvel ellentétben erre nem mindig kerül sor, gyakran megelőzőbb a kvalitatív feldolgozásuk. Például a fenti példánál maradva, álláshirdetések tartalmának kvantitatív feldolgozásakor összegyűjthetjük, hogy egyes diplomás munkakörökben milyen gyakran jelenik meg az idegennyelv-tudás, mint követelmény. Az is előfordulhat, hogy ezeket a tartalmakat valamilyen ordinális skálán osztályozzuk, (pl. alacsony nyelvtudástól a tárgyalási szintig más-más kódértékeket feleltetünk meg).

A dokumentumokban vizsgált közléseknél megkülönböztethetünk manifeszt (felszíni, látszó) és látens (rejtett) tartalmakat. A közlések manifeszt tartalma alatt azok közvetlen, szó szerinti jelentését (Mit mond?) értjük, míg látens tartalom alatt a szavak közvetlen jelentésén túlmutató, mögöttes jelentést (Mit üzen?). A manifeszt tartalmak kódolása és összeszámolása nyilvánvalóan sokkal egyszerűbben és egyértelműbben elvégezhető, mint a látens tartalmaké. Utóbbiak esetében, mivel a szubjektív megítélésnek nagyobb teret enged, inkább a kvalitatív szövegelemzés illetve a két módszer kombinációja, lehet segítségünkre. (Gondoljunk arra, hogy pl. az álláshirdetésekből előforduló diszkriminatív utalások – látens tartalmak – megítélése nagyon különböző lehet.)

A dokumentumelemzéshez sok szempontból hasonló eljárás a meglévő, félhivatalos vagy hivatalos statisztikák elemzése is (pl. KSH, EUROSTAT). Ezeket, a különböző társadalmi folyamatokra vonatkozó összesített adatokat, érdemes pótlólagos adatforrásként számításba venni, és eredményeinket a kutatás tárgya szempontjából releváns statisztikák fényében elemezni. Gyakran meglévő statisztikákkal teremthetjük meg azt a fogalmi/értelmezési keretet, amiben saját kutatásunk elhelyezhető. Sőt, kutatásunk fő adatai is származhatnak meglévő statisztikákból (pl. munkaerő-piaci folyamatok vizsgálata), ilyenkor azonban ügyeljünk arra, hogy azok hiteles forrásból származzanak.

A dolgozatban térjünk ki az alábbiakra:

- A dokumentumelemzés, mint kutatási módszer rövid bemutatása, választásának indoklása:
- Röviden ismertetni kell a dokumentumelemzés módszerét és meg kell indokolni, hogy miért megfelelő ez a módszer a téma vizsgálatára, információk, adatok gyűjtésére.
- A feldolgozott dokumentumok, információk, tartalmak bemutatása, az adatgyűjtés folyamata:
- Milyen, honnan származó dokumentumokat/közléseket használt föl, milyen megfontolásból. Azok milyen témaköröket ölelnek föl, hogyan csoportosíthatók.

- Mi az alapsokaság (az a jelenség, amire a következtetéseket akarunk levonni), hogyan, mi alapján választotta ki a feldolgozandó közléseket (mintavétel módja) a vizsgálatához, és döntött éppen ezek mellett. A feldolgozott közlések pontos számának (minta-elemszám) feltüntetése, indoklása. Miért megfelelő ez a minta a téma vizsgálatához.
- Hogyan, milyen körülmények között történt az adatgyűjtés. Milyen nehézségekkel kellett megbirkóznia ennek során.
- Az adatok feldolgozási menetének és az ehhez használt segédeszközöknek (pl. szoftverek) a bemutatása (pl. Excel).
- A minta bemutatása:
- A vizsgált közlések összetételének, a kutatási célok szempontjából releváns, fontos tényezők szerinti, bemutatása. Összesen hány közlést vizsgált meg, ebből mennyi a tényelegetesen feldolgozottak (feldolgozhatók) száma.
- Az adatok/információk feldolgozása:
- A feldolgozás objektív, elemző szemlélettel történjen. Az eredmények bemutatása logikus, jól követhető és megfelelően szemléltetett legyen, táblázatok, grafikonok, diagramok segítségével. A táblázatokban, diagramokon szereplő információkra a szövegben mindig utalni kell, azokat magyarázattal kell ellátni.
- A dokumentumok elemzése a szakirodalom feldolgozása során bemutatott fogalmak és modellek konzekvens használatára épüljön, azaz demonstrálja azt, hogy a hallgató ezekre támaszkodva képes elemezni a vizsgált témát. A szakirodalmi feldolgozásból és a saját vizsgálatból származó tényekkel és érvekkel alátámasztott, megalapozott megállapításokat tartalmazzon, egyúttal jelenjen meg benne a hallgató - témában elfoglalt - személyes állásfoglalása is.
- Az elemzésben fel kell tárni a lehetséges okokat, és értelmezni kell a várható következményeket. Derüljön ki, hogy milyen logikai lépéseken keresztül jutott el a következtetésekig és a javaslatokig. Demonstrálja azt, hogy megállapításai és következtetései szisztematikusan gyűjtött releváns információk módszeres, elemző feldolgozásából származnak, és nem pusztán a hallgató, alkalomszerűen rendelkezésére álló információkból leszűrt, személyes véleménye.

Noha elsősorban a dokumentumelemzést a kvalitatív adatgyűjtési technikákhoz soroljuk, lehetőség van az adatok kvantitatív alapú feldolgozására is. (pl.: ha a kutatási célok indokolják érdemes megvizsgálni, hogy bizonyos kulcsszavak, fogalmak vagy kifejezések statisztikailag is igazolhatóan többször kerülnek említésre, mint mások, valamely független változó függvényében)

IV. A szak- és diplomadolgozat elbírálása

A dolgozatnak 2 bírálója van.

A dolgozatot a témát kiíró önálló oktatási szervezeti egység vezetőjének és a szakfelelősnek együttes javaslatára az önálló oktatási szervezeti egység egyik oktatója, de semmiképpen sem a konzulense bírálja, mint belső bíráló. A Záróvizsga Bizottság (továbbiakban: ZVB) elnöke – aki elsősorban a szak- vagy a szakirány felelőse lehet, más személy kivételesen csak az előbb felsoroltak elfoglaltsága esetén, illetve szervezési problémák megoldására jöhet szóba – az intézetigazgatóval egyeztetve jelöli ki a dolgozat külső bírálóját, aki lehetőség szerint a ZVB külső tagja, vagy a kar külső előadója legyen. A bírálatok kiosztásánál lehetőség szerint ügyelünk arra, hogy a ZVB tagjai közül egy tag – akár konzulensként, akár bírálóként – ismerje a dolgozatot.

V. A záróvizsga lefolytatása

A Kari szabályzatnak megfelelően:

Az értékelt, minősített dolgozatot a Záróvizsga Bizottság előtt meg kell védeni, amelynek tagjai külső és belső szakemberek.

A védésen 15 perc áll a jelölt rendelkezésére, melynek során a hallgató szabad előadás formájában ismerteti a diplomadolgozat főbb megállapításait, eredményeit, válaszol a bírálók észrevételeire. Az ismertetés javasolt tartalma:

- a diplomadolgozat témájának 2-3 mondatos felvezetése,
- a kutatás célja,
- a kutatás módszere,
- önálló munka részletezése,
- eredmények bemutatása,
- konklúzió.

A dolgozat bemutatása 10-12 diánál többet ne tartalmazzon. A diák csak vázaltszerűen felsorolt támpontokat adjanak a dolgozat bemutatásához. Az eredményeket ábrákkal, táblázatokkal lehet illusztrálni. A diák jól olvashatóak legyenek, lehetőség szerint világos alapon sötét betűkkel.

A Záróvizsga Bizottság ezután teszi fel a diplomadolgozat védésével kapcsolatos kérdéseit. A dolgozat ötfokozatú érdemjegyét a hivatalos bírálók véleménye és az általuk javasolt érdemjegy figyelembe vételével a dolgozat bemutatása és a védésével kapcsolatos kérdésekre adott válaszok alapján állapítja meg a bizottság.

Záróvizsga bizottság által el nem fogadott – elégtelenre minősített – diplomamunkát csak egy alkalommal, de akár már a következő záróvizsga időszakban benyújtva lehet pótolni.

A záróvizsga lefolytatásával kapcsolatban lásd a Kari Tanulmányi és Vizsgaszabályzatot.